

*El prosista desconegut.
Memòries, dietaris de viatge i cròniques
de Vicent Andrés Estellés*

[The unknown prose writer. Memoirs, travel journals and chronicles
of Vicent Andrés Estellés]

ELISA TAMENI

Universitat de València / Università degli Studi di Napoli Federico II
elisa.tameni@gmail.com / ORCID: 0009-0000-0742-1981

RESUM: Vicent Andrés Estellés, malgrat que sempre haja sigut estudiat i conegut gràcies als seus poemes, té una altra cara, encara desconeguda i poc estudiada que cal observar i investigar per a comprendre millor la gran complexitat de gèneres que constitueixen l'obra del burjassoter en la seua totalitat, la qual està farcida de poesia, evidentment, però també de prosa. El present article proposa unes línies d'anàlisi dels dietaris, de les memòries i de les cròniques que va escriure al llarg dels anys i que han quedat desconegudes o poc estudiades. Per tant, el propòsit d'aquest estudi és donar a conèixer una part de l'obra estellesiana molt poc coneguda però necessària per a comprendre millor la seua vida i la seua trajectòria literària.

PARAULES CLAU: Vicent Andrés Estellés, Prosa, Dietaris de viatge, Literatura catalana contemporània, Cròniques de Al-Aaiun, El forn del Sol, Memòries, Guerra del Sàhara Occidental

ABSTRACT: Vicent Andrés Estellés has always been studied and known for his poetry, nevertheless there is another side less known that should be studied to better understand the great complexity of genres that make up all the burjassoter's literary work, which is surely full of poetry, but it includes prose as well. The following article proposes some lines of research about the travel journals, memoirs and chronicles written during his lifetime, that remained unknown or have been scarcely researched. Therefore, the aim of this study is to get to know the lesser-known side of Estellés' literary work to better understand his life and his literary career.

KEYWORDS: Vicent Andrés Estellés, Prose, Travel Journals, Contemporary Catalan literature, Laayoune of chronicles, El forn del Sol, Memoirs, Western Sahara War

Recepció: 15/01/2024. Acceptació: 21/01/2024. Publicació: 01/06/2024

1. Introducció

El 4 de setembre de 1924 nasqué un dels més grans poetes del País Valencià: Vicent Andrés Estellés. El 1981 Jaume Pérez Montaner i Vicent Salvador publicaren un dels primers estudis crítics sobre l'autor, *Una aproximació a Vicent Andrés Estellés*, i precisament en la introducció d'aquest xicotet llibre afirmaren: «Vicent Andrés Estellés és el poeta més gran que ha donat el País Valencià des del segle XV, des de l'època d'Ausiàs March i Roís de Corella. [...] És un poeta excepcional, un d'aquells estranys escriptors providencials que poden justificar amb la seua obra tota una literatura.» (Montaner; Salvador, 1981: 9).

Aquest any, el 2024, se celebraran cent anys des del seu naixement. L'autor de Burjassot sempre ha sigut estudiat i conegut gràcies als seus poemes. No obstant això, hi ha una altra cara de la moneda, encara desconeguda per al gran públic, que cal observar i investigar per a comprendre millor la gran complexitat de gèneres que constitueixen l'obra del burjassoter en la seua totalitat, la qual està farcida de poesia, evidentment, però també de prosa: dietaris, teatre, contes, literatura infantil i periodisme.

El present article proposa unes línies d'anàlisi dels dietaris, de les memòries i de les cròniques que va escriure Estellés al llarg dels anys i que han quedat desconegudes o poc estudiades. Els textos que seran objecte d'estudi són, per ordre d'importància: *El forn del Sol* (Gregal Llibres, 1986), la col·lecció d'articles periodístics "Al-Aaiun: històries d'uns dies" que va escriure com a corresponsal de la guerra del Sàhara Occidental, l'any 1974; *Quadern de Bonaire* (Empúries, 1985), *Tractat de les maduixes* (Empúries, 1985) i *La Parra Boja* (Empúries, 1987).¹ Per tant, el propòsit d'aquest estudi és donar a conèixer una part de l'obra estellesiana molt poc coneguda però necessària per a comprendre millor la seua vida i la seua trajectòria literària.

¹ Aquests tres llibres ara formen part d'un únic volum titulat *Animal de records (Memòries)* publicat per Bromera, l'any 2013.

2. Periodista de professió

Com acabem de dir, malgrat que tothom coneix Vicent Andrés Estellés com el gran poeta del País Valencià del segle XX, a conseqüència de la seua immensa i molt coneguda obra poètica, cal tindre en compte que existeix una altra faceta que va caracteritzar la vida d'Estellés i que va influir en la seua forma d'escriure i de fer poesia: la seua professió com a periodista durant quasi dues dècades (1959-1978).

Aquesta part de la seua vida és poc coneguda i estudiada. De fet, hi ha només un treball que s'ha dut a terme sobre aquest tema, *Obra Periodística*, a cura d'Emili Casanova (Denes, 2002), on es fa un breu anàlisi de l'obra periodística escrita en castellà i en valencià i publicada a *Las Provincias*. Els articles periodístics que recull aquest llibre tenen una gran importància perquè Estellés fou un dels primers a desafiar el règim escrivint en valencià en un periòdic conservador, per tal de mantenir viu el conreu d'una llengua que el franquisme volia esborrar, i donant-nos una vegada més prova del seu gran talent a l'hora d'escriure i de fer emergir la seua habilitat com a periodista.

Si es repassa breument la carrera professional d'Estellés ens adonem per tant que, durant quasi tota la seua vida, va treballar com a periodista pel periòdic valencià. Els seus primers articles eren en castellà i solia escriure sobre el cinema a la columna "Carnet del Domingo", on redactava sobretot articles de crítica cinematogràfica o presentava els nous estrenes de la setmana. Aquest treball li va permetre viatjar com a corresponsal a l'estranger, ja que va ser enviat al Festival de Cannes, per exemple. Tots aquests viatges de treball li donaren la possibilitat d'entrar en contacte amb l'Europa que s'estava formant en aquells anys, una nova Europa que estava modificant-se cada vegada més ràpidament. A més, tingué l'oportunitat de conèixer moltíssimes persones de qualsevol tipus i d'ampliar els seus horitzons intel·lectuals. És interessant conèixer aquesta part de la vida d'Estellés, ja que amb aquestes informacions es poden entendre millor també alguns dels seus poemes on apareixen personatges i actors de cinema. Com recorda Carbó en *Els versos dels calaixos*:

Creixen considerablement la intertextualitat [...] i les relacions interdiscursives dels seus poemes amb la seua activitat periodística (només cal recordar, per exemple, que als versos de *La clau que obri tots els panys* apareixen notícies com la mort de l'actriu americana Norma Talmadge, ocorreguda el 27 de desembre de 1957) i sobretot amb el cinema, a partir de les seues crítiques cinematogràfiques a la premsa (mitjançant, per exemple, l'esment en els poemes d'actrius com Sofia Loren, Ingrid Bergman, Brigitte Bardot...). Les relacions entre literatura, periodisme i cinema llavors eren determinants per tal de nodrir la pròpia poesia. (Carbó, 2018: 29).

Aquesta interconnexió que es va crear entre la seua professió com a periodista i la forma d'escriure és evident: Jordi Oviedo també en parla, sempre fent referència a com, el llenguatge cinematogràfic utilitzat per Estellés, entra en les seues composicions poètiques:

La relació d'Estellés amb la literatura, el periodisme que voreja l'assaig i el cinema, més enllà de la seua linealitat biogràfica com a periodista cultural de la postguerra a València, forma part d'una tendència pròpia de la modernitat, com és la interrelació de les arts i la complexitat dels artefactes culturals que se'n deriven. Aquestes interrelacions ens plantegen no poques dificultats a l'hora d'abordar la crítica dels textos estellesians. (Oviedo, 2018: 17-18).

Entre els anys 1959-1974, més precisament, a partir del 18 de febrer de 1959 fins al 2 de febrer de 1974, Estellés començà a publicar unes gasetilles en vers en valencià dins de la secció "Bon dia", baix el pseudònim de Roc, nom del patró de Burjassot (Carbó, 2018: 25). Aquestes gasetilles tenien un caràcter informatiu i satíric, òbviament dins del marc legal establert per la censura. Sempre en el mateix període, a partir del 1973, començà a publicar també articles en prosa en valencià dins de les seccions "Lletres de batalla", "Els dies que fan camí" i "El racó de cada dia".

L'autor en diverses ocasions va dir que va decidir utilitzar la seua llengua materna- el català- amb finalitat didàctica, per tal d'arribar a tota la població

que no tenia accés a una educació lingüística en l'idioma propi, degut a les restriccions que hi havia durant el franquisme. Com tothom sabem, durant la dictadura, l'ús de i l'ensenyament de les altres llengües cooficials de Espanya, entre aquestes el català, estava prohibit. Per tant, es pot considerar que, amb els seus articles en valencià, Estellés va assolir una mena de treball d'alfabetització, cosa que afirmarà ell també en diverses entrevistes, dient que tenia la voluntat d'arribar a qualsevol tipus de persona:

He tingut des de sempre la voluntat d'arribar a tothom: al conductor del tramvia, al treballador de la cantonada, a la dona del supermercat. Vull arribar a tothom; pense que és el que cal. Potser serà molt efímer el que faig, però jo sempre m'he proposat això i he cregut en les coses que feia. Encara que siga retòrica o puga estar mal mirat, tinc una idea que predomina en mi secretament: em sent valencià, i valencià de poble. (Febrés, 1980: 35).

L'estil tan singular, peculiar, directe, senzill, comunicatiu, ple d'humanisme i solidaritat que va caracteritzar la producció literària estellesiana és fruit de l'existencialisme francès de Jean Paul Sartre i Albert Camus, i del neorealisme típic del cinema italià dels anys cinquanta de Vittorio de Sica i Roberto Rossellini (Carbó, 2018: 39-40), i es veu reflectit no només en la poesia, sinó també en la prosa i, evidentment, en els articles periodístics.

Estellés desenvolupà, doncs, un paper d'observador periodístic durant aquells dies de postguerra, creant documents i testimonis de la microhistòria. A més, aquesta forma tan peculiar que tenia a l'hora d'escriure articles es veurà reflectida molt bé tant en les seues composicions en poesia com en prosa, sobretot dins dels dietaris.

3. Vicent Andrés Estellés: corresponsal de guerra.

Al-Aaiun 1974: històries d'uns dies.

Com acabem de veure, el treball com a periodista va marcar molt la vida d'Estellés. Recentment, en novembre de 2022, Vicent Garcia Devís va publicar la

segona edició del seu llibre *El Sàhara. La terra promesa* a la Institució Alfons el Magnànim; i és precisament en aquesta segona edició on apareixen uns articles molt interessants escrits per Estellés que, entre el 22 i el 30 de setembre de 1974 es trobava a Al-Aaiun com a corresponsal de guerra —per primera i última vegada— per a donar cobertura informativa des de la zona zero del conflicte que esclatarà un any més tard, entre el 6 i el 9 de novembre de 1975 amb la Marxa Verda.

Aquests sis articles són molt eloqüents, ja que Estellés no es limita a fer una crònica sobre el que estava passant al Sàhara, sinó que també ens conta —amb la senzillesa que el caracteritza— com era la vida diària en el desert, quins eren els costums del Ramadà, fins a fer-nos un retrat de les ciutats que va visitar durant la seua estada. Apareixen doncs l'ús de la topografia i el rol central de la ciutat com passa també en els seus poemes, els quals esdevenen protagonistes i llocs que guarden records, sensacions i emocions (Mira-Navarro, 2021). El conjunt dels articles, per la forma en què estan escrits es poden llegir també com una mena de dietari, ja que l'autor parla en primera persona i a més d'informar-nos-en, ens conta les seues jornades allí, fent-hi emergir també les seues emocions i el seu estat anímic.

Ací podem veure un xicotet extracte de les seues cròniques a Al-Aaiun del dia 28 de setembre de 1974, titulat “El Aaiún: Historia de unos días (5) La mañana más alegre del Sáhara”:

A la mañana siguiente, en las primeras horas, podía advertirse una rara vivacidad en las calles. En el comedor del parador, mientras servía el desayuno, una camarera gallega osaba preguntar: «¿Y no hay nada?» No, no había nada, por el momento al menos. «Así es mejor.» Cuesta abajo me encontré en las cuatro esquinas de la avenida del Generalísimo. Ofrecí un cigarrillo a un taxista nativo, lo rechazó amablemente- habían comenzado los rigores del Ramadán. Quise saber algunas peculiaridades, me las dijo. Di unas vueltas por el Zoco Nuevo; algunos saharauis habían abierto ya sus establecimientos; vendían piedras del desierto, misteriosas, extrañas: hubieran podido pasar por piedras lunares. Uno de ellos tenía puesto un transistor encima del mostrador: oía música mientras atendía a los prime-

ros clientes. Después bajé al Zoco Viejo, más animado. Había renacido la confianza. Se advertía, sin necesidad de preguntar, en las gentes, en el hombre que descargaba cajas de cervezas, en la pequeña farmacia, en la papelería donde vendían los periódicos. Encontré al secretario general, coronel Rodríguez de Viguri, cuando subía las escalinatas del edificio del Gobierno. Siempre está alegre. Llevaba unas cuartillas en la mano. «El general está arriba.» [...] Creo que he descrito, en otra crónica, el espectáculo, absolutamente único irrepetible, del desierto contemplado desde el aire. Camino de Smara, seguíamos, a contrario, el espinazo formidable de la gran Sequia El Hamra; a veces, el cauce seco se derramaba pródigamente, se extendía, se dilataba increíblemente; otras veces, por el contrario, se contraía, se limitaba hasta casi desaparecer. La avioneta seguía el milenar curso. Aparecieron las dunas, amables, ligeras; más tarde, los «adras, (sic) las zonas montañosas, las rocas desnudas, de una inútil, paralizada agresividad. (Estellés, *Las Provincias*, 28 de setembre de 1974).

Esta mateixa manera d'escriure la trobarem anys més tard en el llibre *El forn del Sol* (Estellés, 1986), on es recullen onze textos sobre diferents temàtiques d'estil assagístic-dietarístic; per tant, les sis cròniques d'Estellés a Al-Aaiun podrien perfectament encaixar en aquest llibre pel que fa l'estil d'escriptura i les narracions que llegim. A més, es pot apreciar una altra vegada com, el seu treball de periodista i cronista afecten la forma d'escriure que està plena de detalls.

4. 1986: *El forn del Sol*

El 1986 Gregal Llibres publica un xicotet recull d'onze escrits sobre diferents temàtiques escrites per Estellés durant els anys 70 i 80, que estan a mig camí entre el dietari i l'assaig per la forma d'expressar-se, on Estellés conta episodis alegres però també amargs que va viure durant aquells anys, passant per la seua malaltia fins a arribar a la mort del seu gran amic i mestre de tota la vida, Manuel Sanchis Guarner. Ens trobem, per tant, una vegada més davant a uns escrits íntims, on Estellés es despulla i narra els seus sentiments i les seues

emocions però aquesta vegada, no ho fa a través de la poesia, sinó a través de la prosa, donant-nos de nou més prova del seu gran talent a l'hora d'escriure i fent emergir també la seua habilitat de periodista i de cronista de la seua època.

Aquest llibre porta com a títol *El forn del Sol*. Potser aquest nom sone familiar a molts, ja que el llibre rep com a títol el nom de l'homònim forn de Burjassot que se situa al número 55 del carrer Mendizábal, que fou construït per voluntat de l'avi matern d'Estellés. El forn representa un lloc significatiu en la vida de l'autor ja que quan era jove va aprendre l'ofici de forner, però més específicament perquè és ací on va veure l'assassí del seu avi per mà del seu germanastre per raons d'herència, un esdeveniment que marcarà el jove Estellés per a sempre.

No obstant això, l'autor tenia molt d'afecte a aquest lloc de la seua infantesa i es pot veure en nombrosos poemes però també en les pàgines de les seues memòries:

La meua mare em contava sovint que ella va presenciar el trasllat de les despulles del cementeri vell al nou, l'actual, dels habitants de les tombes: les carretades d'ossos i cranis. El meu avi, aleshores, segons em deien, tenia un forn, al carrer de Mendizabal, al qual, en acabar la guerra, van posar el nom d'un general: sembla que, des de la galeria, la meua mare, encara petita, agafada als ferros, presenciava aquell tenebrós afer. Molts anys després, jo creuava per aquell carrer que havia estat cementeri -el carrer de la Morena- per tal d'anar i tomar del col·legi. Al corral d'una d'aquelles vivendes modestes, els habitants de les quals eren qualificats misteriosament d'homes de «got i ganivet», jo vaig veure, un dia, la llosa d'una tomba, incrustada a la paret. Aquella casa, des d'aquell dia, va adquirir un prestigi per a mi, i seria una cosa tètrica dins el meu cap. La casa em sembla que era d'un sabater la sogra del qual anava pels carrers del meu poble, de bon matí, venent ensaimades i valencianes d'una pastisseria que hi havia al mercat, al carrer del Tramvia. D'aquesta pastisseria seria fill, per cert, un pastisser que va tenir molta significació a la guerra i que varen matar en acabar. Els dies de festa i processó, la meua tia fadrina, amb les seues amigues, em duïa a la pastisseria i em comprava una merenga ben gros a. Després

bevia aigua d'una aixeta que hi havia al mateix establiment. «Mira que t'ofegarà », em deia la meua tia. (Estellés, 2013: 33).

I també:

Evoque els dies, llunyans, de la meua infantesa, i bona part, també, de la meua adolescència, a Burjassot, el meu poble. Fórem una família petita, els meus pares, la meua germana i jo, molt unida, molt agrupada, sense que mai es fes sentir l'autoritat del pare i, si de cas, un poc, però molt poc, la de la meua mare. Vàrem restar molt units, la meua germana i jo, en una casa molt més que modesta, com ara ho són -ho constate, content-els meus fills, i nosaltres mateixos, com els meus pares, també al si d'una casa pobra. El meu pare, al matí, en arribar del forn, s'asseia a esmorzar; la meua mare li servia, si es donava el cas, una sardina, un tros de pa i l'ampolla del vi. El meu pare anava a la cuina, prenia una ceba, i d'un cop de puny l'obria damunt la taula, i se la menjava crua. (Estellés, 2013: 74).

El forn del Sol representa per tant un lloc on la seua mare, el seu avi i ell varen ser feliços on passaren dies inoblidables, però no és aquest el tema del llibre, definit per Estellés com a un “conjunt de papers” (Estellés, 1986: 5). La decisió del títol resideix en el desig de retre homenatge al seu avi matern i a la seua mare i si bé en un primer moment s'havia de titular “El Carrer del Sol”, després va optar per “El Forn del Sol” per les raons que s'acaben d'esmentar:

Fem punt i banda. El títol que portava aquest paquet d'articles de tot temps, “El Carrer del Sol”, és un títol que em té obsedit. El pensava com a una mena d'homenatge, recòndit, al meu avi matern i a la meua mateixa mare. Però el títol precís, ara caic, devia de ser, no ja “El Carrer del Sol”, sinó més precisament “El Forn del Sol”, lloc on la meua mare, i el meu avi, foren feliços. El forn del Sol és un famós forn de Burjassot que va fer, va ordenar la seua construcció, el meu avi, i allí sembla que va passar, amb la meua mare, una nena aleshores, dies familiarment inoblidables. (Estellés, 1986: 6).

En total el llibre consta d'onze “records” que ens narra el propi Estellés en primera persona. Si bé els primers tres textos que hi trobem, “Excursió honesta i vaga”, “Un viatge a Reus” i “Jo he conegut personalment el Rei Jaume el Conqueridor”, es poden catalogar com a una prosa de viatge, una mena de dietari sobre algunes de les seues estades entre Benicàssim, Reus i Tarragona; la resta dels escrits que hi apareixen els classificariem com a homenatges a les grans figures del panorama cultural de la època. Per ordre d'aparició els homenatjats són: Eusebi Sempere, el poeta de Sinera (Salvador Espriu), Rafael Armengol, Màrius Torres, Carles Salvador, Josep Segrells, Manuel Sanchis Guarner i Eduard Esclante.

En aquests homenatges es pot apreciar la vena periodística que caracteritza l'estil estellesià feta per una narració genuïna, rica de detalls i amb certa subjectivitat, que destaca en tota la producció d'Estellés tant a escala poètica com narrativa.

A més, és interessant veure a l'hora d'estudiar la prosa estellesiana com tracta la mateixa temàtica, en aquest cas, l'exhumació del Rei Jaume I, a la qual va assistir a l'inici del juny de 1952, enviat per *Las Provincias*, mitjançant dos gèneres literaris completament diferents: el 1986 ho fa en prosa en *El forn del Sol*, en el capítol “Jo he conegut personalment al rei Jaume el Conqueridor” (Estellés, 1986: 21-24), i, deu anys més tard en parlarà en el *Mural del País Valencià — I* a través del poema “Cantata del Rei Jaume des d'Alzira” (Estellés, 1996: 545).

Ací estan uns fragments de “Jo he conegut personalment al rei Jaume el Conqueridor” i de la “Cantata del Rei Jaume des d'Alzira” per a poder fer una comparació estilística entre les dues composicions.

Fragment de “Jo he conegut personalment al rei Jaume el Conqueridor” (*El forn del Sol*):

Jo he tingut l'alt honor de conèixer, personalment, el rei Jaume I el Conqueridor. Me' l va presentar, una nit, a la Seu tarragonina, un cavaller granadí, el senyor Antoni Gallego Burín. [...] Allí estava, als meus peus, la mòmia del rei un pam més alt que el més alt dels seus soldats, i allí

estava jo, als seus peu , ple d 'emoció, com commocionat literalment, aquella mitjanit, a la Seu de Tarragona, tota plena d'obscuritat. [...] Totes les persones estaven fent un semi-cercle. Em vaig girar i vaig- veure, a un taüt destapat, el cadàver, momificat, del rei Jaume I, llarguíssim, efectivament,. El rostre, o el que quedava del rostre, les seues faccions, corresponien a les tradicionals en gravats i segells. I les mans, grandíssimes, creuades al baix ventre.. Em vaig fixar i li vaig veure la boca, un poc com mig oberta, i a dins una dent partida, trencada. (Estellés, 1986: 21-24).

Fragment de “Cantata del Rei Jaume des d’Alzira” (*Mural del País Valencià, I*):

Jo vaig veure una nit, a Tarragona, / dintre la Seu que la ciutat corona,
/ el cadàver, llarguíssim, del Rei conqueridor. // Em propose contar, lentament,
amb amor, / aquella nit de torxes i sement: /el rei jeia, altre cop,
de cos present. [...] Vaig temptar el breu solc, trèmul, com qui regira, / en
la ferida de la lluita, el signe / identificador del baró digne. // Veia sencer
el cos dels peus al rostre. / Vaig intentar, humil, un parenostre. (Estellés,
1996: 547).

5. Memòries

A banda de les cròniques de Al-Aaiun i dels escrits de *El forn del Sol*, hi ha altres tres llibres (ja esmentats al llarg de l'article) que contenen les memòries de l'autor. Les tres obres estan caracteritzades pel mateix to dietarístic que hem vist fins ara, però en aquest cas ens parla sobretot de la seua infantesa.

Animal de records (Memòries), publicat el 2013, constitueix el recull dels tres llibres de memòries que va escriure Estellés al llarg de la seua vida: *Tractat de les maduixes* (1985), *Quadern de Bonaire* (1985) i *La Parra Boja* (1987). Les tres obres són de caràcter autobiogràfic, es veu ací l'Estellés prosista que sap mantenir la senzillesa a l'hora d'escriure i que una vegada més conta la seua quotidianitat, les seues vivències, la seua malaltia —com farà contempo-

ràniament en poesia amb *El manual del malalt perfecte* (1986) —i els records de la infantesa viscuda a Burjassot que es poden retrobar també en moltíssims poemes. En les memòries ens parla també, una vegada més, dels seus viatges i dels autors que va conèixer i que varen marcar la seua producció literària al llarg de la seua vida.

Tot i que els tres llibres siguen en prosa, cal subratllar que hi ha algunes composicions poètiques que complementen allò escrit en prosa. Com va destacar Revert (2022: 195-196), en la prosa memorialista estellesiana conviuen alhora el record d'allò viscut i l'atenció diària a allò que es vivia en el seu present. El caràcter dels tres llibres, com ja hem destacat, és narratiu i descriptiu i es pot notar un llenguatge més depurat dels col·loquialismes típics en Estellés. Això no obstant, no renuncia totalment al registre col·loquial, ja que se'n poden trobar diverses mostres en els llibres.

Les memòries recollides en *Animal de records*, i els dietaris, com passa també amb les cròniques de Al-Aaiun i *El forn del Sol*, són una forma diferent utilitzada per Estellés per a donar-se a conèixer i per a deixar un llegat del que va ser la seua vida.

6. Conclusions. La prosa dietarística en Estellés

El fil conductor que uneix aquestes obres, a banda de l'estil, el contingut i la forma, considere que és el component topogràfic, sobretot en els dietaris, en les memòries i en les cròniques d'Al-Aaiun. El component topogràfic i la representació dels llocs, dels espais i de la geografia literària han sigut àmpliament estudiades per Irene Mira-Navarro des d'una perspectiva enfocada en la poesia en el llibre *La poètica dels espais en Vicent Andrés Estellés* (Mira, 2021), on ens presenta les teories de l'especialitat i la geocrítica aplicades a la poesia estellesiana.

En part la component geogràfica ha sigut estudiada també per Aina Monferrer Palmer, però des d'una perspectiva diferent, dirigida més cap a la didàctica i sempre enfocada en la poesia, en el llibre *Vicent Andrés Estellés i la literatura a l'aula. Anàlisi d'estil i propostes didàctiques* (Monferrer, 2019)

on ens proposa exemples d'activitats didàctiques basades en les geografies literàries a partir dels poemes de l'autor. Monferrer proposa un enfocament d'aquest tipus també en el llibre *Un amor, uns carrers. Cap a una didàctica de les geografies literàries* (2014), coordinat per Alexandre Bataller i Héctor H. Gassó, amb el treball titulat «La València de Vicent Andrés Estellés. Una proposta didàctica a partir del *Llibre de meravelles*» (Monferrer, 2014: 158-173), però no n'és l'única perquè també Jordi Oviedo proposa un treball del mateix tipus titulat «Ruta literària de Vicent Andrés Estellés “Un amor, uns carrers”» (Oviedo, 2014: 175-183).

Arran d'aquestes consideracions i de tot el que acabem de comentar sobre la prosa estellesiana seria interessant desenvolupar aquestes línies d'investigació però des d'una perspectiva diferent i estudiant textos fins ara oblidats, o siga, els textos en prosa.

Per tant, considerant tot el que acabem de comentar podem afirmar contundentment que, si bé tot el món coneix Vicent Andrés Estellés per la seua immensa obra poètica, cal tindre en compte que existeix una altra cara oculta de la moneda que pocs coneixen del burjassoter, o siga, la prosa, el periodisme i el teatre.

Estellés va experimentar gairebé tots els gèneres literaris existents, no obstant això, el que més li va donar la fama, els premis i els reconeixements per part del públic lector, la crítica i els estudiosos fou la poesia. La poètica estellesiana és molt ampla i de molt bona qualitat però cal llegir l'obra de l'autor en la seua totalitat per tal de poder-la apreciar i entendre millor.

Amb motiu del centenari del seu naixement estic convençuda que cal rescatar tots els gèneres que va explorar al llarg de la seua vida per a poder comprendre millor aquest autor tan polièdric que ha sabut conrear tots els gèneres literaris.

Pel que fa a la part com a periodista, cronista, dietarista i escriptor de memòries que acabem d'analitzar breument, crec que representa una faceta molt important en la trajectòria literària d'Estellés ja que ens permet conèixer millor la seua persona i a més, com hem pogut comprovar, ens dona pistes so-

bre el seu estil tan peculiar, tan descriptiu, abundant de detalls, com si fora un cronista a l'hora de fer poesia i prosa.

Per tant, descobrir i estudiar aquests textos és important per a comprendre millor la figura polièdrica del burjassoter i per a veure fins a quin punt la seua professió com a periodista va influir en la seua forma de fer poesia i, més en general, de fer literatura de bona qualitat experimentant també el gènere de la prosa.

Bibliografia

- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent (1974). «El Aaiun: historia de unos días». *Las Provincias*, 24-29 de setembre de 1974
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent (1986). *El forn del Sol*. València: Gregal Llibres.
- (2013). *Animal de records (Memòries)*. Alzira: Bromera.
- (1985). *Tractat de les maduixes*. Barcelona: Empúries.
- (1985). *Quadern de Bonaire*. Barcelona: Empúries.
- (1987). *La Parra Boja*. Barcelona: Empúries.
- (2003). *Obra periodística*. Paiaporta (València): Denes editorial.
- (1996). *Mural del País Valencià*. València: 3i4.
- BATALLER, Alexandre i GASSÓ, Héctor (2014). *Un amor, uns carrers. Cap a una didàctica de les geografies literàries*. València: PUV, Publicacions de la Universitat de València.
- CARBÓ, Ferran (2018). *Els versos dels calaixos*. València: PUV, Publicacions de la Universitat de València.
- FEBRÉS, Xavier (1980) «Mural del País Valencià». *Serra d'Or*, febrer, 1980. p. 35-37.
- GARCÍA DEVÍS, Vicent (2022). *El Sàhara. La terra promesa*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- MIRA-NAVARRO, Irene (2021). *La poètics dels espais en Vicent Andrés Estellés*. Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MONFERRER PALMER, Aina (2019). *Vicent Andrés Estellés i la literatura a l'aula. Anàlisi de l'estil i propostes didàctiques*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- OVIEDO, Jordi (2018). «La ciutat de València en la poètica de Vicent Andrés Estellés». *Debats Revista de cultura poder i societat*, novembre, 2018. p. 13-30. Vol. 132/2.
- PÉREZ MONTANER, Jaume i SALVADOR, Vicent (1981). *Una aproximació a Vicent Andrés Estellés*. València: Eliseu Climent editor.
- REVERT MARTÍNEZ, Antoni (2022). *Vicent Andrés Estellés de prop*. (València): Tirant humanidades.